

Csepli György

Európa jelentése

Ha azt a szót halljuk: Európa - lehetetlen hűvös objektivitással arra gondolnunk, hogy létezik a földkerekségen egy földrész, melynek tengerek mosta partjaitól egy hatalmas hegláncig húzódnak határai, s egyedisége csupán helyrajzi. Az ilyen értelemben vett Európa annyi külön Európára bomlik, ahányféle tekintet esik rá.

Vitányi Iván Az „Európa-paradigma” című könyve a „Gyorsuló idő” sorozat által lehetővé tett igen rövid terjedelemben a 80-as évek magyar nézőpontú Európájának megrajzolására tesz kísérletet. A „magyar” ebben az esetben az „európai” variánsa, azaz a könyv beállítása mentes az e témában nem szokatlan végletek mindegyikétől. Az egyik véglet az, amely Európáról szólva nem vesz tudomást a maga nézőpontjának létbeágyazottságáról, s ilyenkor fantom-Európa születik, melybe mindaz a nemes, szép és jó belevetülhet, melyet a néző a maga szűkebb pátriájában nem, illetve csak alig tapasztal. A másik véglet esetében szükségből születik erény, s így az Európa-jelentés nem több, mint mindannak kritikátlan felmagasztalása, ami a „miénk”.

A könyv zárófejezetében Vitányi szellemes tipológiát rajzol fel, a két pólus között húzódó lehetséges árnyalatokat is figyelembe véve. Mindegyik mélyén ugyanaz a magyarság-komplexus húzódik meg, melynek torzító tükrében Európa akként jelenik meg, ahogyan a felnőttek világa a gyermekek számára: a gyermek is szeretheti, gyűlölni, csodálhatja, megvetheti a felnőtteket, ám sosem kétséges a maga számára sem, hogy voltaképpen csak vágyódik, de nem tartozik oda. Különbség csak abban van, hogy a keserű igazságot miként leplezi.

A könyv azon hazai példák szerencsésen szaporodó sorát gyarapítja, melyek azt bizonyítják, hogy felnőtt módon is viszonyulhatunk Európához. Sok fontos és hasznos szempontot nyújt, melyek átgondolása segítségünkre lehet abban, hogy Európa-jelentésünket kiszabadítsuk varázslataiból, s végre hazánkra leljünk végleg e földrészen.

Európát a modernizáció bölcsőjeként ismerjük, s a modern életminták lényege az, hogy olyan alternatívákat állítanak szembe a gazdaságot, a politikai-társadalmi életet és a tudást béklyózó szerkezetekkel, amelyek lehetőséget nyújtanak a jövő meghódítására is. E jövőkép egyetemes példát és mércét nyújt mindazon társadalmak számára, amelyek a jólét, a szabadság és az igazság ígézetében kívánják polgáraik számára megszervezni a mindennapokat.

A könyv eléggé nem méltatható alapgondolata, hogy e jövőkép követése - jóllehet nincs más értelmes alternatíva - tetemes kockázatokat is rejt magában. A jólétet, mint fény az árny, szegénység szomorítja. A szabadság és a félelem nélküli élet technikáinak törekeny gyakorlatában félelem és zsarnokság ütheti föl a fejét. Az igazságot látszatigazságok és hazugságok finom szálaiból szőtt háló homályosíthatja el. Az Európa-paradigma tehát nem

csodaszor.

Ám a prométheuszi paradigma lényege, hogy eredendően cselekvésre hajt. Cselekvés révén az európai ember kiiktathatja mindazt a rosszat, amit elszenvedni kénytelen, mégha sokszor saját maga idézte is elő. Az olyan társadalmi cselekvés paradigmája az európaiság, ahol a nemes célok és nemes eszközök egyensúlya éppúgy valóság, mint az egyensúly megbillenése. Nemes célok nemtelen eszközökkel szövetkezhetnek, akár a már egyszer leküzdött nemtelenségek is újra születhetnek, de mindig marad esély arra, hogy visszaálljon az egyensúly, visszakozzanak a barbarizmus és primitivizmus másutt akadálytalanul triumfáló szörnyei.

Korunk nagy kérdése, hogy a „nem-európaiságot” sikerül-e teljesen kisépíteni Európából és a világból egyaránt. A feladat ma az, hogy fehérek, sárgák, feketék között egyre több legyen az európai.

(Vitányi Iván: Az „Európa-paradigma”. Magvető. Gyorsuló idő. 124 oldal, fűzve 16 Ft.)